

Čimbenici prilagodbe ključnih radnika za vrijeme krize uzrokovane COVID-19

Lucija Žderić

Filozofski fakultet u Zagrebu
Odsjek za psihologiju
ORCID: 0000-0003-0071-9966

SAŽETAK

ključne riječi: COVID-19, ključni radnici, osobine ličnosti, subjektivna dobrobit, zadovoljstvo poslom

Pandemija COVID-19 promijenila je radna okruženja diljem svijeta i značajno utjecala na radnike. Zbog niza ograničenja koji su uvele državne vlasti i ekonomskih problema uzrokovanih pandemijom, populacija radnika preko noći se raspodijelila u „radnike od kuće“, „ključne“ radnike i one koji su privremeno ili trajno otpušteni te ostvaruju pravo na novčanu naknadu za vrijeme nezaposlenosti uzrokovane pandemijom. Osnovni cilj ovoga istraživanja bio je utvrditi čimbenike koji utječu na prilagodbu „ključnih“ radnika, to jest onih koji ne mogu raditi od kuće, za vrijeme pandemije COVID-19 u Hrvatskoj. Istraživanje je provedeno na 583 osobe starije od 18 godina koje rade barem 20 sati tjedno na svome radnom mjestu. Pokazano je da osobine ličnosti, kao i neke demografske varijable, značajno doprinose objašnjenju subjektivne dobrobiti i zadovoljstva poslom „ključnih“ radnika. Kao najvažniji čimbenik za predikciju pokazao se neuroticizam, pri čemu oni s višim neuroticizmom pokazuju nižu subjektivnu dobrobit i niže zadovoljstvo poslom od onih s nižim neuroticizmom. Subjektivna dobrobit također je značajno povezana s percipiranom kvalitetom zdravlja i sna, kao i s tim smatraju li radnici da se na njihovu radnome mjestu poštuju propisane preventivne mjere te jesu li bili u kontaktu sa zaraženima.

ABSTRACT

key words: COVID-19, essential workers, job satisfaction, personality traits, well-being

The COVID-19 pandemic has changed the work environment around the world and had a significant impact on workers. Due to numerous restrictions determined by the state and the economic crisis caused by the pandemic, the population of employees were overnight turned into “work from home” employees, “essential” workers and furloughed or laid-off employees seeking the nation-specific equivalent of unemployment benefits. The main objective of this study was to determine the factor influencing the adjustment of “essential” workers (those who cannot work from home) during the COVID-19 pandemic in Croatia. The research was conducted on 583 people over the age of 18, who work at least 20 hours a week at their workplace. It has been shown that personality traits, as well as some demographic variables, significantly contribute to the well-being of “essential” workers and their job satisfaction. Neuroticism proved to be the most important factor for prediction, where those with higher neuroticism showed lower subjective well-being and lower job satisfaction. Perceived quality of health and sleep also significantly affects well-being, as well as whether workers believe that the prescribed preventive measures have been complied with at their workplace and whether they have been in contact with the infected.

UVOD

Trenutna pandemija COVID-19 započela je 31. prosinca 2019. godine kada je ukupno 27 slučajeva nepoznate upale pluća prijavljeno u Wuhanu u Kini (Wu i sur., 2020). 7. siječnja 2020. godine SARS-CoV-2 potvrđen je kao uzročnik. Radi se o soju koronavirusa koji može zaraziti ljude, napadajući pluća i uzrokujući simptome u rasponu od uobičajenih simptoma prehlade do teškog akutnog respiratornog sindroma (engl. *severe acute respiratory syndrome*, SARS) (Rothan i Byrareddy, 2020), a bolest uzrokovana tim virusom nazvana je COVID-19. Dok se približno 80 % zaraženih oporavi bez posebnog tretmana (asimptomatski slučajevi ili oni s blagom upalom pluća) (Wu i McGoogan, 2020), starije osobe i osobe s ranijim zdravstvenim problemima imaju veću vjerojatnost razviti ozbiljne probleme dišnoga sustava, što može dovesti i do smrti (3 - 4 % populacije) (Wang, Wang, Chen i Qin, 2020). U ožujku 2020. godine Svjetska zdravstvena organizacija proglasila je COVID-19 pandemijom. Globalna kriza uzrokovana COVID-19 imala je neočekivane zdravstvene, financijske i socijalne posljedice (Sohrabi i sur., 2020), uključujući iznenadne promjene u radnome ponašanju zbog preventivnih mjera koje su nametnule državne vlasti te zbog drugih socijalnih ograničenja (Wang i sur., 2020).

Pandemija je utjecala i na radno okruženje i radnike diljem svijeta. Populacija radnika preko noći se raspodijelila u „radnike od kuće“, „ključne“ radnike i one koji su privremeno ili trajno otpušteni, te koriste različite programe namijenjene očuvanju radnih mjesta u sektorima posebno pogođenima pandemijom. Mnoge grupe radnika postavljene su na prvu liniju obrane u borbi protiv pandemije COVID-19 te je upitno jesu li mjere koje se poduzimaju za njihovu zaštitu, poput osiguravanja adekvatnih zaštitnih sredstava i mjera socijalne distance, dovoljne. Potreba za poboljšanjem zaštite takvih radnika prvenstveno je vidljiva u pružanju adekvatne socijalne, psihološke i financijske podrške (Adams i Walls, 2020). Tu prije svega treba spomenuti djelatnike zdravstvenoga sustava. Iako je rizik od zaraze svojstven toj vrsti zanimanja, tijekom pandemije COVID-19 razina rizika eksponencijalno se povećala, uzimajući u obzir infektivnost i učestalost COVID-19. Osim radnika zdravstvenoga sustava, trenutno su i druge grupe radnika, za koje inače nije karakteristično izlaganje riziku zaraze ozbiljnim virusom, izložene prijetnji, te se izjednačavaju s „ključnim“ radnicima, poput djelatnika u proizvodnji, prodavača, vozača, novinara i svih drugih koji svoje poslove ne mogu obavljati od kuće. Zaštita i podrška tih grupa radnika nužna je uzimajući u obzir da su neočekivano, uz nizak stupanj pripremljenosti, postavljene na prvu crtu linije suočavanja s pandemijom COVID-19.

Nekoliko tjedana nakon širenja zaraze iz Kine prva znanstvena istraživanja psihološkoga učinka izbijanja epidemije pokazala su umjeren do jak negativni psihološki utjecaj nastalih događaja na značajnu proporciju kineske populacije (53.8 %), a taj utjecaj specifično je uključivao simptome depresije, anksioznosti i stresa (Wang i sur., 2020, Cao i sur., 2020). Općenito, literatura o utjecaju širenja infekcija na psihičko zdravlje pokazuje da su pandemije ekstremno stresni događaji

zbog kojih su ljudi prisiljeni suočiti se s neočekivanim i nejasnim situacijama (Mak i sur., 2009). Dva specifična aspekta pandemije pokazala su značajan utjecaj na psihičko zdravlje. Prvi je povezan s opasnošću (strah od zaraze) koji može pojačati percepciju prijetnje i potencijalno dovesti do panike, fenomena emocionalne zaraze i masovnoga psihogenog oboljenja (Huremović, 2019). Drugi aspekt odnosi se na višestruke i brze promjene u socijalnim, radnim i obiteljskim navikama, uzrokovanim samoizolacijom i mjerama socijalnoga distanciranja (Brooks i sur., 2020, Xiang i sur., 2020). Neke od dokazanih psiholoških reakcija na pandemiju uključuju emocionalni stres, anksioznost, poremećaje spavanja, strah, ljutnju, depresiju, zabrinutost za zdravlje te osjećaj bespomoćnosti i nesigurnosti (Huremović, 2019, Xiang i sur., 2020). Izvanredna situacija kao što je pojava COVID-19 može se smatrati višestrukim stresorom, koji uključuje novost, nepredvidivost i dugotrajnost situacije, kao i ozbiljan rizik od ugroze zdravlja za osobu i njezine bližnje, a uz to i ozbiljna i stroga socijalna ograničenja koja mogu dovesti do gubitka socijalnoga kontakta i promjenu svakodnevnih rutine (Huremović, 2019). U kontekstu navedenoga, važno je što prije identificirati pojedince koji su ranjiviji na stresne situacije poput pandemije, promovirati preventivne programe za tretiranje takvih pojedinaca i ograničiti negativne psihološke posljedice pandemije, što je cilj poslodavaca i država diljem svijeta. Identifikacija rizičnih čimbenika za razvoj psihičkoga stresa tijekom izvanredne krize uzrokovane COVID-19 korak je prema ostvarenju toga cilja (Zhang i sur., 2020).

Dosadašnja istraživanja psihološkoga učinka COVID-19 većinski su se fokusirala na ulogu sociodemografskih varijabli (spol, dob, stupanj stručne spreme) u umjeravanju reakcije na pojavu zaraze (Wang i sur., 2020, Cao i sur., 2020, Liu i sur., 2020). Identificirani sociodemografski rizični čimbenici za pojavu negativnije emocionalne reakcije uključuju ženski spol, dob od 18 do 39 godina ili veću od 60 godina, niži stupanj stručne spreme, studentski status, negativnu percepciju javnoga zdravstvenog sustava, pojavu simptoma bolesti COVID-19 i nisko percipirano zdravlje (Wang i sur., 2020, Liu i sur., 2020, Qiu i sur., 2020). Također, pokazano je da roditelji pokazuju veći stupanj brige od pojedinaca koji nemaju djecu (Liu i Doan, 2020), s obzirom da se ne brinu samo za vlastito zdravlje već i za zdravlje svoje djece (Park i sur., 2020).

Kao dodatak sociodemografskim varijablama, mnoga istraživanja doživljenoga stresa (Flesia i sur., 2020, Volk i sur., 2021, Liu i sur., 2021) istaknula su ulogu određenih osobina ličnosti u određivanju odgovora na stresni događaj. Određene osobine ličnosti, kao što su ekstraverzija, neuroticizam i savjesnost, značajno su povezane sa stupnjem doživljenoga stresa (Afshar i sur., 2015). Kako je doživljeni stres rezultat procjene stresora kao prijetećega, kao i sposobnosti pojedinca da se suoči sa stresom (Liu i sur., 2021), pojedinci s višim stupnjem neuroticizma skloni su doživljavanju višega stupnja stresa, zbog percepcije događaja kao visoko prijetećih i zbog ograničenih mehanizama suočavanja, samoregulacije i samoefikasnosti (Ebstrup i sur., 2011). Nedavno istraživanje pokazalo je da tijekom krize uzrokovane COVID-19 pojedinci s višim stupnjem neuroticizma pokazuju viši stupanj doživljene prijetnje od virusa, što dovodi do povećanja doživljenoga negativnog

afekta (Kroencke i sur., 2020). S druge strane, oni s višim stupnjem savjesnosti pokazuju manju vjerojatnost procjene stresora kao prijetućega zbog više percipirane samoefikasnosti, samoregulacije i razvijenijih mehanizama suočavanja (Ebstrup i sur., 2011). Ekstraverzija je općenito povezana s nižim stupnjem doživljenoga stresa (Schneider i sur., 2012). Ona pridonosi prilagodbi osiguravajući češće doživlja je pozitivnih emocija, kao i bogatiji repertoar interpersonalnih vještina (Wilmot i sur., 2019). Međutim, uzimajući u obzir mjere samoizolacije i socijalnoga distanciranja tijekom pandemije, takva je generalizacija povezanosti ekstraverzije i stresa ograničena (Brooks i Moser, 2020). Socijalna povezanost važan je posrednik u objašnjavanju veze između ekstraverzije i subjektivne dobrobiti (Lee i sur., 2008). Pojedinci s višom ekstraverzijom, a posebno oni s višim stupnjem aktivnosti i društvenosti, možda neće biti uspješni u kontroliranju svoje okoline kada je uklonjen socijalni aspekt, kao što je slučaj tijekom pandemije, što može rezultirati višim stupnjem stresa (Abbott i sur., 2008).

Ovaj izazovni period uzrokovan pandemijom COVID-19 uvelike je utjecao na cijeli svijet, a kada su krizne situacije u pitanju, očekivano je da će neki imati veće posljedice od drugih. Pretpostavka je da se različito nosimo u takvim situacijama s obzirom na određene demografske varijable, poput spola, dobi ili stupnja stručne spreme, kao i s obzirom na naše osobine ličnosti i zanimanje (Flesia i sur., 2020, Volk i sur., 2021, Liu i sur., 2021). Neka zanimanja posebno su izložena riziku zaraze na radnome mjestu, što posljedično može uzrokovati visoku količinu stresa i pregorijevanje vezano uz posao te tako negativno utjecati na njihovo psihofizičko zdravlje i radni učinak. U tome kontekstu potrebno je ispitati subjektivnu dobrobit i zadovoljstvo poslom „ključnih“ radnika, te je cilj ovoga istraživanja bio doprinijeti razumijevanju njihove prilagodbe tijekom pandemije COVID-19. Pod pojmom „ključnih radnika“ podrazumijevaju se oni koji svoj posao ne mogu obavljati iz sigurnosti svojega doma, već svakoga dana moraju odlaziti na radno mjesto i, povrh zahtjeva posla, suočavati se s rizikom obolijevanja od COVID-19. Da bi bilo moguće reagirati i pružiti im odgovarajuću zaštitu tijekom te izvanredne situacije, važno je ispitati čimbenike koji utječu na njihovu prilagodbu. Ružojčić i suradnici (2020) ispitali su neke čimbenike radne uspješnosti i subjektivne dobrobiti radnika koji svoj posao obavljaju od kuće tijekom pandemije COVID-19 u Hrvatskoj, no još nisu istraženi čimbenici prilagodbe onih koji ga moraju obavljati na radnome mjestu. Ovo istraživanje ispitalo je neke rizične čimbenike tijekom krize uzrokovane COVID-19 te ponudilo praktične implikacije za poslodavce u Hrvatskoj kako bi osigurali veću subjektivnu dobrobit i zadovoljstvo poslom svojih radnika, a samim time i bolje zdravlje, pozitivnije raspoloženje te veći radni učinak.

Prvi je cilj ovoga istraživanja ispitati postoji li razlika u izloženosti riziku tijekom krize uzrokovane COVID-19 između „ključnih“ radnika i onih koji svoj posao obavljaju od kuće. Većina istraživanja psihološkoga utjecaja pandemije provedena je na kineskoj populaciji, a njihovi nalazi pokazuju visoke proporcije doživljenoga stresa (Wang i sur., 2020, Cao i sur., 2020). Ipak, zemlje se razlikuju jedne od drugih po mnogo važnih aspekata (socijalni, kulturalni, politički, ekonomski), te se posljedično

može razlikovati psihološka reakcija, ali i ono što ju određuje.

Hipoteza 1 (H1). Uzorak hrvatskih „ključnih“ radnika, prikupljen ovim istraživanjem tijekom pandemije, pokazat će niže rezultate na skali subjektivne dobrobiti upitnika WHO-5 u odnosu na uzorak hrvatskih „radnika od kuće“.

Drugi je cilj ovoga istraživanja utvrditi čine li neke sociodemografske karakteristike nužne radnike osobito ranjivima u smislu psihološke reakcije na pandemiju, mjerenu preko subjektivne dobrobiti i zadovoljstva poslom.

Hipoteza 2 (H2). Sudionici koji su stariji, ženskoga roda, nižega stupnja stručne spreme i imaju djecu pokazat će niže rezultate na skali subjektivne dobrobiti tijekom krize uzrokovane COVID-19 od ispitanika koji su mlađi, muškoga roda, višega stupnja stručne spreme i nemaju djecu.

Hipoteza 3 (H3). Sudionici koji su stariji, ženskoga roda, nižega stupnja stručne spreme i imaju djecu pokazat će niže rezultate na skali zadovoljstva poslom tijekom krize uzrokovane COVID-19 od ispitanika koji su mlađi, muškoga roda, višega stupnja stručne spreme i nemaju djecu.

Treći je cilj ovoga istraživanja ispitati povezanost osobina ličnosti sa zadovoljstvom poslom i subjektivnom dobrobiti „ključnih“ radnika.

Hipoteza 4 (H4). Sudionici koji pokazuju više rezultate na skalam ekstraverzije i savjesnosti te niži rezultat na skali neuroticizma pokazat će više rezultate na skali percipirane subjektivne dobrobiti u odnosu na sudionike koji pokazuju niže rezultate na skalama ekstraverzije i savjesnosti te više rezultate na skali neuroticizma.

Hipoteza 5 (H5). Sudionici koji pokazuju više rezultate na skalama ekstraverzije i savjesnosti te niži rezultat na skali neuroticizma pokazat će više rezultate na skali zadovoljstva poslom u odnosu na one sudionike koji pokazuju niže rezultate na skalama ekstraverzije i savjesnosti te više na skali neuroticizma.

Četvrti je cilj ispitati: (a) povezanost doživljene kvalitete zdravlja i povezane sa zarazom sa subjektivnom dobrobiti i zadovoljstvom poslom te (b) povezanost stava o pridržavanju mjera i kontakta sa zaraženom osobom na radnome mjestu sa subjektivnom dobrobiti i zadovoljstvom poslom.

Hipoteza 6 (H6). Sudionici koji svoje zdravlje i kvalitetu sna procjenjuju lošijima nego inače pokazat će niže rezultate na skali subjektivne dobrobiti i zadovoljstva poslom u odnosu na one koji svoje zdravlje i kvalitetu sna procjenjuju jednakima ili boljima nego inače.

Hipoteza 7 (H7). Sudionici koji izjavljuju u većoj mjeri o strahu i tjeskobi u vezi sa zarazom pokazat će niže rezultate na skali subjektivne dobrobiti i zadovoljstva poslom u odnosu na one koji izvještavaju o manjem strahu i tjeskobi u vezi sa zarazom.

Hipoteza 8 (H8). Sudionici koji smatraju da se na radnome mjestu u manjoj mjeri poštuju preventivne mjere i oni koji su na radnome mjestu bili u kontaktu sa zaraženim osobama pokazat će niže rezultate na skali subjektivne dobrobiti i zadovoljstva poslom u odnosu na one koji smatraju da se na radnome mjestu u većoj mjeri poštuju preventivne mjere i one koji na radnome mjestu nisu bili u kontaktu sa zaraženim osobama.

METODA

SUDIONICI

Ukupno 583 ispitanika (80 % žena) u dobi između 19. i 64. godine ($M = 37, SD = 9.5$) s područja Republike Hrvatske sudjelovalo je u istraživanju. Najviše ispitanika imalo je srednju stručnu spremu (52 %), zatim visoku (28.3 %) i višu stručnu spremu (13.9 %), status magistra ili doktora znanosti imalo je 5 % sudionika, a najmanje ispitanika samo završenu osnovnu školu (0.9 %). 60.7 % ispitanika izjavilo je da ima djecu. Podaci su prikupljeni od 18. siječnja do 1. veljače 2021. metodom snježne grude, pomoću pozivnica za istraživanje objavljenih u grupama na društvenoj mreži *Facebook*. Odabrane su raznolike grupe s područja Republike Hrvatske i o raznim temama (prodaja, potražnja, razni hobiji i interesi). Taj oblik prikupljanja sudionika primarno je odabran zbog restriktivnih mjera u vrijeme prikupljanja, kao i efikasnosti te niske cijene same metode. Sudionici su pozvani da ispune anonimni *online* upitnik o zadovoljstvu poslom tijekom pandemije COVID-19. Kriteriji za sudjelovanje bili su sljedeći: (a) rad na području Hrvatske; (b) dob iznad 18 godina; (c) minimalno 20 radnih sati tjedno; (d) obavljanje većine posla na radnome mjestu. Iako je u uputi navedeno da se istraživanje odnosi na one koji moraju raditi na radnome mjestu, nije provjereno razumijevanje upute te postoje li sudionici koji su sami odabrali rad na terenu iako imaju uvjete za rad od kuće. Sudjelovanje je bilo dobrovoljno. Sudionici nisu dobili nikakvu vrstu nagrade za sudjelovanje u istraživanju. Ukupno 600 ispitanika odazvalo se na popunjavanje upitnika, a 17 njih uklonjeno je iz analize zbog nedostatka podataka na više od 50 % čestica za jednu od varijabli. U uputi je bilo navedeno da sudionici ispunjavanjem upitnika pristaju na analiziranje podataka na grupnoj razini u znanstvene svrhe. Niti jedan sudionik nije se javio elektroničkom poštom zbog nejasnoća i radi dodatnih pitanja.

INSTRUMENTI

Za ispitivanje ranije navedenih hipoteza oblikovan je online upitnik koristeći platformu za mrežne upitnike *LimeSurvey*, a sastojao se od mjere demografskih varijabli, upitnika o zadovoljstvu poslom (engl. *Job Satisfaction Survey*, JSS) (Spector, 1997), inventara ličnosti (engl. *International Personality Item Pool*, IPIP-20), mjere subjektivne dobrobiti prema upitniku WHO-5, kvalitete zdravlja i sna te čestica vezanih uz strah od zaraze, kontakt sa zaraženima, pridržavanje mjera i simptome zaraze. Ispitane demografske varijable odnose se na spol, dob, stupanj stručne spreme i broj djece.

Radi ispitivanja zadovoljstva poslom korišten je *Job Satisfaction Survey* (Spector, 1997). Originalni upitnik sastoji se od 9 subskala, no u ovome istraživanju korišteno je 6 skala koje ispituju koncepte važne za ovo istraživanje. Metrijske su karakteristike testa nakon korištenja samo odabranih skala nepromijenjene (Spector, 1997). Test-retest pouzdanost testa jednaka je 0,71, a interkorelacija čestica 0,21 (Spector, 1985). Korištena je hrvatska verzija (Rozić, 2017). Primjer čestice je

„Smatram da sam primjereno plaćen/a za obavljanje svog posla.“ na skali od 1 (nikako se ne slažem) do 6 (potpuno se slažem).

Subjektivna dobrobit mjerena je pomoću WHO-5 indeksa subjektivne dobrobiti (Topp i sur., 2015). Upitnik se sastoji od 5 čestica, a primjer čestice je: „Osjećao/la sam se radosno i dobro raspoloženo.“ Sudionici su ocjenjivali svoju subjektivnu dobrobit na skali od 1 (nikada) do 6 (cijelo vrijeme).

Osobine ličnosti mjerene su pomoću IPIP-20, kraće verzije *International Personality Item Pool—Five-Factor Model measure* (Goldberg, 1999). Skale IPIP-20 s četiri čestice za svaku od osobina modela *Velikih pet* pokazuju sličnu pokrivenost faceta kao i druge šire mjere toga modela te visoku test-retest pouzdanost ($r = .94, .89, .88, .94, .87$ za ekstraverziju, ugodnost, savjesnost, neuroticizam i intelekt). Dodatno, IPIP-20 pokazuje komparabilan obrazac konvergentne, diskriminativne i kriterijske valjanosti s drugim mjerama *Velikih pet*. Rezultati pokazuju da je IPIP-20 psihometrijski prihvatljiva i praktično korisna kraća mjera faktora *Velikih pet* (Donnellan i sur., 2006). Primjer je čestice „Uglavnom se osjećam opušteno.“ na skali od 1 (posve netočno) do 5 (posve točno).

Za ispitivanje zdravlja korištena je jedna čestica: „Procijenite svoje zdravlje“, na pet stupnjeva od 1 (dosta lošije nego inače) do 5 (dosta bolje nego inače), gdje viša vrijednost označava bolje percipirano zdravlje. Za ispitivanje kvalitete sna korištena je također samo jedna čestica: „Procijenite kvalitetu svoga sna“, s prethodno navedenih pet stupnjeva.

Za mjerenje percepcije sigurnosti na radnome mjestu korištene su četiri čestice. Prva čestica mjerila je strah od zaraze na radnome mjestu, dok se na drugoj tražila procjena tjeskobe vezano uz zarazu COVID-19 na radnome mjestu, na skali od 1 (uopće se ne brinem) do 4 (izrazito se brinem). Zadnje dvije čestice toga dijela upitnika odnosile su se na sudionikovu percepciju o pridržavanju mjera za zaštitu od infekcije na radnome mjestu i ispitivanje kontakta sa zaraženom osobom na radnome mjestu tijekom proteklih 14 dana.

REZULTATI

Hipotezom je pretpostavljeno da će “ključni” radnici pokazati nižu subjektivnu dobrobit od onih koji rade od kuće. Radi usporedbe, za uzorak hrvatskih radnika koji rade od kuće koristili smo podatke koje su Ružojčić i suradnici (2020) prikupili na reprezentativnome uzorku hrvatskih građana koji rade od kuće. T-testom za nezavisne uzorke pokazali smo da postoji statistički značajna razlika u subjektivnoj dobrobiti između “ključnih” radnika i onih koji svoj posao mogu obavljati od kuće ($t = 3.01, df = 1156, p < .01$). Radnici koji svoj posao obavljaju od kuće tijekom pandemije izjavljuju o značajno boljoj subjektivnoj dobrobiti od onih koji svoj posao obavljaju na radnome mjestu.

POVEZANOST SOCIODEMOGRAFSKIH VARIJABLI SA SUBJEKTIVNOM DOBROBITI I ZADOVOLJSTVOM POSLOM

Pretpostavljeno je da će sudionici mlađe dobi, muškoga spola, višega

stupnja stručne spreme i bez djece izvijestiti o višoj subjektivnoj dobrobiti. Iako se to pokazalo točnim, te korelacije nisu statistički značajne, pa možemo zaključiti da sociodemografske varijable ispitane u ovome istraživanju nisu značajno povezane sa subjektivnom dobrobiti.

Također je pretpostavljeno da će sudionici mlađe dobi, muškoga spola, višega stupnja stručne spreme i bez djece izvijestiti o višem zadovoljstvu poslom. Te su se korelacije pokazale kao statistički značajne. Muškarci pokazuju značajno više zadovoljstvo poslom od žena, kao i oni srednje i mlađe dobi od onih starije dobi, te oni sudionici koji nemaju djecu od onih koji imaju djecu. Također, sudionici s višim stupnjem stručne spreme pokazuju više zadovoljstvo poslom.

POVEZANOST OSOBINA LIČNOSTI SA SUBJEKTIVNOM DOBROBITI I ZADOVOLJSTVOM POSLOM

Hipotezama je pretpostavljena pozitivna korelacija ekstraverzije i savjesnosti sa subjektivnom dobrobiti te negativna korelacija neuroticizma sa subjektivnom dobrobiti. Dokazana je značajna negativna korelacija neuroticizma sa subjektivnom dobrobiti ($r = -.29, p < .001$) i značajna pozitivna korelacija ekstraverzije sa subjektivnom dobrobiti "nužnih" radnika ($r = .17, p < .001$), dok se korelacija savjesnosti i subjektivne dobrobiti nije pokazala statistički značajnom. Sudionici koji pokazuju više rezultate na skali ekstraverzije pokazuju višu izjavljenu subjektivnu dobrobit, dok oni koji pokazuju više rezultate na skali neuroticizma izjavljuju nižu subjektivnu dobrobit.

Isti postupak primijenjen je na zadovoljstvo poslom. Očekivana je pozitivna povezanost ekstraverzije i savjesnosti sa zadovoljstvom poslom te negativna povezanost neuroticizma sa zadovoljstvom poslom. Povezanost savjesnosti i zadovoljstva poslom nije pokazana kao statistički značajna. Ipak, neuroticizam i ekstraverzija bili su značajno povezani sa zadovoljstvom poslom ($r = -.18, p < .001; r = .04, p < .001$), te se čini da oni koji imaju viši rezultat na faktoru neuroticizma pokazuju manje zadovoljstvo poslom tijekom pandemije, a oni koji imaju viši rezultat na faktoru ekstraverzije više zadovoljstvo poslom.

POVEZANOST KVALITETE SNA I ZDRAVLJA, STRAHA OD ZARAZE TE PERCEPCIJE SIGURNOSTI NA POSLU SA SUBJEKTIVNOM DOBROBITI I ZADOVOLJSTVOM POSLOM

Većina sudionika (46.5 %) procijenila je trenutnu kvalitetu svoga zdravlja jednakom kao inače. Zanimljivo je navesti da je 27.3 % ispitanika procijenilo zdravlje kao malo lošije nego inače, a 9 % kao dosta lošije nego inače. Unatoč tomu, 7.9 % ispitanika procjenjuje svoje zdravlje kao malo bolje nego inače, a 9.3 % kao dosta bolje nego inače. Ipak, čini se da postoji trend pada procijenjene kvalitete zdravlja, što upućuje na negativne učinke pandemije na "ključne" radnike. Čini se da je pad kvalitete sna malo veći, pa 34.7 % ispitanika procjenjuje san jednako kvalitetnim kao inače, dok 33.8 % procjenjuje kao malo lošijim, a čak 18.6 % dosta lošijim. 7.1 % ispitanika izvještava o malo boljoj i 5.9 % o dosta boljoj kvaliteti sna nego inače.

Najviše sudionika izjavilo je da se malo brinu oko zaraze (39.9 %), dok je 15.2 % sudionika izjavilo da se dosta brine i 6.6 % da se izrazito brine oko zaraze. Da se uopće ne brine, izjavljuje 38.3 % sudionika. Zaraze se boji 23.3 % sudionika, dok se njih 22.3 % boji zaraze. 38.4 % ispitanih niti se boji niti ne boji. Što se tiče pridržavanja preventivnih mjera na radnome mjestu, 67.8 % sudionika smatra da se ostali na radnome mjestu pridržavaju svih propisanih mjera, dok 32.2 % smatra da se ne pridržavaju. Najviše sudionika na radnome mjestu nije bilo u kontaktu sa zaraženom osobom (62.3 %), dio njih nije siguran te izjavljuje da su možda bili u kontaktu sa zaraženom osobom (37.7 %), a 8.6 % sudionika zna da su na radnome mjestu bili u kontaktu sa zaraženom osobom.

Hipotezama je pretpostavljeno da će oni koji svoju kvalitetu sna i zdravlja procjenjuju lošijom nego inače pokazati nižu subjektivnu dobrobit i manje zadovoljstvo poslom. Dokazana je pozitivna povezanost procjene kvalitete sna i zdravlja sa subjektivnom dobrobiti ($r = .35, p < .001$; $r = .28, p < .001$). Oni koji svoj san i zdravlje procjenjuju manje kvalitetnima pokazuju i nižu subjektivnu dobrobit. Također je dokazana pozitivna povezanost procjene kvalitete i sna te zdravlja sa zadovoljstvom poslom ($r = .24, p < .001$; $r = .18, p < .001$). Sudionici koji svoj san i zdravlje procjenjuju manje kvalitetnima nego inače izjavljuju i o nižemu zadovoljstvu poslom.

Dokazano je i postojanje značajne korelacije između straha i tjeskobe vezane uz zarazu te subjektivne dobrobiti ($r = -.11, p < .01$; $r = -.18, p < .001$) i zadovoljstva poslom sudionika ($r = -.21, p < .001$; $r = -.21, p < .01$). Oni koji izjavljuju o većemu strahu od zaraze i brizi oko zaraze pokazuju i niže rezultate na skalama zadovoljstva poslom i subjektivne dobrobiti. Također je dokazana povezanost kontakta sa zaraženim na radnome mjestu i percepcije sudionika o pridržavanju preventivnih mjera na radnome mjestu sa zadovoljstvom poslom i subjektivnom dobrobiti. Sudionici koji su bili u kontaktu sa zaraženom osobom pokazuju niže zadovoljstvo poslom i nižu subjektivnu dobrobit, kao i oni koji smatraju da se drugi na njihovu radnome mjestu ne pridržavaju preventivnih mjera.

Za kraj, kako je glavni interes istraživanja objasniti zadovoljstvo poslom „ključnih“ radnika za vrijeme krize uzrokovane COVID-19 u Hrvatskoj, provedena je višestruka regresija, a u prediktorski model uključene su sociodemografske varijable: dob, stupanj stručne spremne, osobine ličnosti, mjera subjektivne dobrobiti te varijable vezane uz brigu oko zaraze, tjeskobu vezanu uz zarazu, pridržavanje preventivnih mjera na poslu, kontakt sa zaraženom osobom na poslu, kvalitetu sna i zdravlja. Takav model objašnjava 17 % varijance zadovoljstva poslom. Značajni prediktori u tome modelu bili su dob, stupanj stručne spremne, neuroticizam, smatra li ispitanik da se na radnome mjestu pridržavaju preventivnih mjera, strah od zaraze na radnome mjestu i percipirana kvaliteta zdravlja.

RASPRAVA

Prvi cilj ovoga istraživanja bio je ispitati razliku između subjektivne dobrobiti „ključnih“ radnika i onih radnika koji svoj posao obavljaju od kuće. Pokazano je da postoji statistički značajna razlika između subjektivne dobrobiti tih dviju grupa. Oni koji svoj posao mogu obavljati od kuće iz-

javljuju o znatno većoj subjektivnoj dobrobiti od “ključnih” radnika, kao što je i pretpostavljeno. Taj nalaz može upućivati na količinu stresa koju doživljavaju oni koji moraju odlaziti na radno mjesto tijekom pandemije, no buduća su istraživanja potrebna kako bi se isključila alternativa objašnjenja pronađene razlike. Iako su izvanredne i krizne situacije velik stresor za sve ljude, vidljivo je da su neke grupe ranjivije od ostalih. S obzirom da “ključni” radnici izjavljuju o nižoj subjektivnoj dobrobiti, posebna pažnja treba biti usmjerena na one koji se svakodnevno izlažu riziku od zaraze odlaskom na radno mjesto i radeći s drugim ljudima koji mogu biti nositelji zaraze, ugrožavajući tako vlastito zdravlje i ono svoje obitelji.

Sljedeći cilj istraživanja bio je utvrditi prediktore subjektivne dobrobiti i zadovoljstva poslom „ključnih“ radnika tijekom pandemije COVID-19 u Hrvatskoj. U analizu su uključene sociodemografske varijable (spol, dob, stupanj stručne spreme te to imaju li sudionici djecu), osobine ličnosti, percepcija kvalitete sna i zdravlja te neke mjere sigurnosti na radnome mjestu. Prije svega, očekivano je da će sudionici koji su stariji, ženskoga roda, nižega stupnja stručne spreme te koji imaju djecu izvijestiti o nižem zadovoljstvu poslom i nižoj subjektivnoj dobrobiti tijekom krize uzrokovane COVID-19 od onih koji su mlađi, muškoga roda, višega stupnja stručne spreme i koji nemaju djecu. Također je očekivano da će stariji pokazati niže zadovoljstvo i subjektivnu dobrobit s obzirom na to da pripadaju rizičnoj skupini koja može razviti teške simptome zbog COVID-19 i za koju je karakteristična povećana smrtnost u slučaju obolijevanja. Osim toga, žene općenito pokazuju veće razine stresa tijekom stresnih događaja kao što je pandemija COVID-19 (Androsik, 2020). Osim što je pandemija sama po sebi stresan događaj zbog ugroženosti zdravlja, situacija može biti dodatno otežana onima s nižim stupnjem stručne spreme zbog financijske nestabilnosti ili mogućnosti gubitka radnoga mjesta. Dodatan stres onima koji su roditelji može biti i briga za djecu. Uz brigu za zdravlje svoje djece, roditelji se tijekom pandemije suočavaju i s povećanim zahtjevima skrbi za djecu uzevši u obzir da se vrtići i škole zatvaraju radi sprječavanja širenja zaraze. Na uzorku od 583 radnika koji svoj posao obavljaju na radnome mjestu tijekom pandemije, pokazano je da su žene i stariji općenito manje zadovoljni poslom, što je u skladu s postavljenom hipotezom. Također je pokazano da su oni koji imaju djecu manje zadovoljni poslom od onih koji ih nemaju. Naime, povećani zahtjevi posla u trenucima zatvaranja škola i vrtića te povećana mogućnost gubitka posla dok skrbe za djecu može negativno utjecati na zadovoljstvo poslom. Također je pokazano da su oni višega stupnja stručne spreme zadovoljniji poslom. Osim zadovoljstva poslom, ispitani su i prediktori subjektivne dobrobiti “ključnih” radnika za vrijeme krize uzrokovane COVID-19. Očekivana je povezanost dobi, spola, stupnja stručne spreme te toga imaju li sudionici djecu ili ne sa subjektivnom dobrobiti. Suprotno predviđenom, niti jedna od tih sociodemografskih varijabli nije bila značajno povezana sa subjektivnom dobrobiti. Razlog je tomu vjerojatno slaba statistička snaga provedenih postupaka zbog korištenja kratke mjere subjektivne dobrobiti od samo 5 čestica. Zbog slabe statističke snage moguće je da oni učinci koji postoje, ali su slabi, nisu pokazani kao značajni u ovome istraživanju. Također, sudjelovao je mali broj starijih ispitanika (dob najstarijega sudionika iznosila je 64 godine, a samo 1 % sudionika imalo je više od 60 godina), uzevši u obzir da se starije dobne skupine manje služe društvenim mrežama, te je

do njih pomoću internetskoga istraživanja znatno teže doći, što je smanjilo vjerojatnost dokazivanja značajne povezanosti. Iako istraživanja konzistentno pokazuju nižu subjektivnu dobrobit žena tijekom pandemije (Liu i sur., 2020, Losada-Baltar i sur., 2020), u ovome istraživanju to nije potvrđeno, možebitno zbog velike razlike između broja muškaraca i žena u uzorku (82.2 % ženskih i 17.8 % muških sudionika). Također, iako se očekivala povezanost stupnja stručne spreme i subjektivne dobrobiti, ni ona nije dokazana, što bi također moglo biti zbog velikoga broja visokoobrazovanih ispitanika u odnosu na ostale. Još treba istaknuti da te sociodemografske varijable pokazuju značajno odstupanje od normalne distribucije, što je očekivano s obzirom na populaciju ljudi koja se obično odaziva na *online* istraživanje. To je također utjecalo na statističku snagu provedenih analiza, smanjivši vjerojatnost dobivanja statistički značajnih rezultata, što može biti razlog zbog kojeg neki nalazi iz prijašnjih istraživanja nisu potvrđeni.

Ovo istraživanje pokušalo je i utvrditi povezanost osobina ličnosti i zadovoljstva poslom te subjektivne dobrobiti "ključnih" radnika tijekom krize uzrokovane COVID-19. Očekivana je povezanost savjesnosti i neuroticizma sa zadovoljstvom poslom, kao i povezanost neuroticizma, ekstraverzije i savjesnosti sa subjektivnom dobrobiti "ključnih" radnika. Dokazana je visoka pozitivna povezanost ekstraverzije i zadovoljstva poslom, kao i visoka negativna povezanost neuroticizma i zadovoljstva poslom. Suprotno pretpostavkama, nije dokazana povezanost savjesnosti i zadovoljstva poslom. Sudionici s višim rezultatima neuroticizma pokazali su niže zadovoljstvo poslom, kao što je očekivano uzevši u obzir da oni s nižim neuroticizmom događaje percipiraju kao manje prijeteće te imaju razvijenije mehanizme suočavanja, samoregulacije i samoefikasnosti (Ebstrup i sur., 2011). Iako istraživanja (López-Núñez i sur., 2021, Volk i sur., 2021) konzistentno pokazuju da je savjesnost važan prediktor prilagodbe tijekom krize uzrokovane COVID-19, u ovome istraživanju savjesnost se nije pokazala značajnom. Moguće je da "ključni" radnici u Hrvatskoj koji pokazuju visoke rezultate na skalam savjesnosti nisu zadovoljniji poslom od onih koji pokazuju niske rezultate na skalama savjesnosti, zbog percepcije da nisu dovoljno cijenjeni i nagrađivani za posao koji obavljaju odgovorno tijekom takve krize, no daljnje su provjere potrebne kako bi se ispitala ta pretpostavka. Što se tiče subjektivne dobrobiti ispitanika, očekivano je da će biti viša subjektivna dobrobit onih koji pokazuju niži neuroticizam te su ekstrovertiraniji i savjesniji. Dokazana je pozitivna korelacija ekstraverzije i subjektivne dobrobiti te negativna korelacija neuroticizma i subjektivne dobrobiti. Korelacija savjesnosti i subjektivne dobrobiti nije se pokazala značajnom, iako savjesniji uobičajeno pokazuju bolju prilagodbu na zahtjevne situacije. Moguće je da se to ne iskazuje u situacijama kada nisu jasni zahtjevi koji im se postavljaju, kao što su epidemiološke mjere poput održavanja socijalne distance, boravka u kući i slično. Kocjan i suradnici (2021) pokazali su kako ekstraverzija izravno utječe na subjektivnu dobrobit, što se može pripisati višoj podložnosti i snažnijoj pozitivnoj reakciji pojedinaca s visokom ekstraverzijom na potencijalne nagrade u raznim situacijama, što pak dovodi do češćega doživljavanja ugodnih emocija koje su važna sastavnica subjektivne dobrobiti (Heidemeir i Göritz, 2016). Ipak, neuroticizam

je pokazao najvišu korelaciju sa subjektivnom dobrobiti ($r = .291, p < 0.001$). López-Núñez i suradnici (2020) pokazali su da je u Španjolskoj neposredno nakon izbijanja pandemije također najvažniji prediktor anksioznosti bio neuroticizam. Prema petofaktorskom modelu, ljudi s nižim neuroticizmom smireno reagiraju na stresne situacije i doživljavaju probleme u skladu s njihovom stvarnom važnošću, što rezultira manjom zabrinutošću (Caprara i sur., 1993). Nadalje, pojedinci s višim neuroticizmom podložniji su negativnim stimulansima i doživljavaju povišenu razinu neugodnih emocija u različitim situacijama (Tackett i Lahey, 2017), što smanjuje njihovu subjektivnu dobrobit te u isto vrijeme njihov kapacitet za uspješnu prilagodbu na različite situacije (Kocjan i sur., 2021). Moguće je da se to odražava tijekom trenutne krize uzrokovane COVID-19. Naime, pojedinci s višim neuroticizmom teže se prilagođavaju na kriznu situaciju u kojoj se od njih očekuje pridržavanje preventivnih mjera koje su nametnule državne vlasti te u kojoj se moraju nositi s nesigurnošću uzrokovanu nastalim okolnostima. To objašnjava i nalaz da je neuroticizam najsnažnije povezan sa zadovoljstvom poslom „ključnih“ radnika tijekom pandemije. Prema Kocjanu i suradnicima (2021), nizak je neuroticizam snažan čimbenik otpornosti pojedinca s obzirom na to da se pojedinci s nižim neuroticizmom mogu bolje prilagoditi nesigurnosti i brzom promjeni širokoga raspona uvjeta tijekom pandemije. U ovome istraživanju nije dokazana povezanost savjesnosti sa subjektivnom dobrobiti ili zadovoljstvom poslom „ključnih“ radnika, iako se savjesnost konzistentno pronalazi kao značajan prediktor prilagodbe i subjektivne dobrobiti tijekom krize uzrokovane COVID-19 u drugim istraživanjima (Carvalho i sur., 2020, Garbe i sur., 2020). Razlog tomu može biti korištenje kratkih upitnika radi ekonomičnosti, kao i u uzorku koji je prikupljen online te stoga neuravnotežen po nekim demografskim karakteristikama (dob, spol, stupanj stručne spreme). Moguć je i čimbenik motivacije sudionika te da je došlo do efekta umora zbog broja čestica u upitniku. Ipak, u kontekstu krize uzrokovane COVID-19 možemo zaključiti da postoji povezanost osobina ličnosti sa subjektivnom dobrobiti i zadovoljstvom poslom „ključnih“ radnika.

Hipotezama je pretpostavljeno da će oni koji svoju kvalitetu sna i zdravlja procjenjuju lošijom nego inače pokazati nižu subjektivnu dobrobit i manje zadovoljstvo poslom. Ta je pretpostavka dokazana: procjena kvalitete sna i zdravlja pozitivno je povezana sa subjektivnom dobrobiti i zadovoljstvom poslom, te je u skladu s istraživanjem Cellinija i suradnika (2020) koji su pokazali da je kvaliteta sna povezana sa simptomima anksioznosti i depresije tijekom krize uzrokovane COVID-19 u Italiji. Ruiz-Frutos i suradnici (2021) također su pokazali da postoji korelacija višega stresa i procjene svojega zdravlja kao lošijega nego inače na uzorku španjolskih nezdravstvenih radnika koji ne rade od kuće. Također se pokazalo da su strah od zaraze i tjeskoba vezana uz mogućnost zaraze značajno povezani sa subjektivnom dobrobiti i zadovoljstvom poslom, kao što je i pretpostavljeno. Općenito, oni koji izjavljuju veći strah od zaraze, kao i veću tjeskobu vezanu uz zarazu, pokazuju nižu subjektivnu dobrobit. Također pokazuju i niže zadovoljstvo poslom, s obzirom na to da svaki odlazak na radno mjesto uključuje izlaganje virusu te potencijalnu zarazu. Uzimajući

u obzir taj nalaz, važno je educirati radnike o bolesti COVID-19 te o realnim opasnostima i načinima sprječavanja zaraze. Upoznavanje radnika s opasnošću zaraze i načinima nošenja s njom, kao i osiguravanje potrebnih zaštitnih sredstava za sprječavanje zaraze, ključni su za zadovoljstvo i subjektivnu dobrobit radnika tijekom krize. Važno je razmotriti i mišljenje ispitanika o pridržavanju mjera na radnome mjestu te o tome jesu li, radeći, bili u kontaktu sa zaraženim osobama. Pretpostavljeno je da će oni koji smatraju da se na njihovu radnome mjestu ne pridržava preventivnih mjera za zaštitu od COVID-19 te oni koji su na radnome mjestu bili u kontaktu sa zaraženim pokazati niže zadovoljstvo svojim poslom, kao i nižu subjektivnu dobrobit. S druge strane, ako se radnici osjećaju zaštićeno na radnome mjestu, moguće je da će to djelovati kao zaštitni čimbenik tijekom krize. Te su pretpostavke i dokazane u ovome istraživanju: sudionici koji procjenjuju da se drugi na njihovu radnome mjestu pridržavaju mjera i oni koji nisu bili u kontaktu sa zaraženom osobom pokazuju više zadovoljstvo poslom ($r = 0,28, p < 0,001$; $r = 0,13, p < 0,01$), kao i višu subjektivnu dobrobit ($r = 0,13, p < 0,01$; $r = 0,08, p < 0,05$). S obzirom na povezanost tih varijabli, prije svega je važno osigurati edukaciju radnika o načinu širenja i sprječavanja bolesti. Upoznavanjem s rizicima i mogućnostima sprječavanja širenja zaraze radnicima se može povećati osjećaj sigurnosti. Također je važno osigurati povoljne radne uvjete za sve „ključne“ radnike tijekom krize. Radnici trebaju imati dovoljno materijala za zaštitu od virusa, treba im se omogućiti plaćeno bolovanje te osigurati psihološka podrška u teškim trenucima. Sve to može utjecati na subjektivnu dobrobit radnika i njihovo zadovoljstvo poslom.

OGRANIČENJA

Cilj ovoga istraživanja bio je unaprijediti naše razumijevanje mogućih rizika i zaštitnih čimbenika koji utječu na subjektivnu dobrobit i zadovoljstvo poslom „ključnih“ radnika tijekom pandemije COVID-19 u Republici Hrvatskoj. Buduća istraživanja koja bi uključivala ljude različitih nacionalnosti produbila bi naše razumijevanje o mogućnosti poopćavanja tih rezultata. U kontekstu ograničenja ovoga istraživanja važno je spomenuti vrijeme prikupljanja podataka. Naime, podaci su prikupljeni neposredno nakon snažnoga potresa u Petrinji, koji je uzdrmao mnoge te utjecao na stanovnike brojnih okolnih područja. Stoga je vrlo vjerojatno i potres važan čimbenik koji je utjecao na subjektivnu dobrobit i zadovoljstvo poslom stanovnika sjevernoga dijela Hrvatske, a posebno na njihovu procijenjenu kvalitetu sna i zdravlja s obzirom na to da je potres uzrokovao pad opće subjektivne dobrobiti te tako utjecao i na kvalitetu sna i zdravlja. To se ograničenje pokušalo kontrolirati objavljivanjem upitnika u *online* grupe čiji su članovi iz raznih dijelova Hrvatske kako bi se izbjegla prostorna pristranost, no kako nije ispitivano mjesto stanovanja sudionika u istraživanju, nije poznat točan broj ispitanika s potresnoga područja. To bi mogao biti razlog male količine objašnjene varijance jer je potres bio još jedan velik stresan događaj, uz pandemiju. Pri analizi podataka u ovome istraživanju korištena je višestruka regresijska analiza, čiji je nedostatak umjetno povećanje koeficijenta korelacije zbog velikoga broja

prediktora ili maloga broja ispitanika. Taj se nedostatak pokušao ukloniti u istraživanju uključivanjem manjega broja prediktora u prediktorsku bateriju te izražavanjem rezultata pomoću korigiranoga koeficijenta višestrukih korelacija. I ostala ograničenja ovoga istraživanja trebala bi biti uzeta u obzir pri interpretaciji tih rezultata. Prije svega, sudionici su regrutirani *online* pomoću pozivnica za sudjelovanje na društvenim mrežama. Premda *online* regrutiranje osigurava veći broj ispitanika, ne osigurava reprezentativnost istih. Zbog toga najranjiviji pojedinci možda nisu dobro reprezentirani u ovome istraživanju, poput starijih i onih nižega socioekonomskog statusa. Također, većinu uzorka činili su pretežito mladi pojedinci, žene i visokoobrazovani, što je očekivano za uzorak koji je prikupljen *online*. Zbog prikupljanja podataka na društvenim mrežama korišteni su kraći upitnici, poput upitnika IPIP-20 i WHO-5, što je potencijalno ograničenje jer je vjerojatnost pokazivanja značajnih rezultata na takvim upitnicima smanjena. Treba spomenuti i samu definiciju "ključnih" radnika. Naime, iako je u uputi bilo navedeno da se pozivaju oni koji moraju odlaziti na radno mjesto tijekom pandemije, odnosno oni koji ne mogu raditi od kuće, moguće je da su u istraživanju sudjelovali i oni koji su to mogli, ali su dobrovoljno odlazili na radno mjesto. To što u samome istraživanju nije provjereno je li odlazak ispitanika na radno mjesto bio proizvoljan ili nužan, također je potencijalni nedostatak i ograničenje pri interpretaciji rezultata. Sljedeći je važan nedostatak istraživanja nemogućnost potvrđivanja točnosti prikupljenih podataka, s obzirom na korištenje samoiskaza sudionika i nemogućnost provjeravanja jesu li ispravno razumjeli pitanja. Na kraju, iako je takvim kros-sekcijskim korelacijskim istraživanjem moguće pokazati povezanost osobina ličnosti sa subjektivnom dobrobiti i zadovoljstvom poslom, ne možemo zaključivati o uzročnim odnosima.

ZAKLJUČAK

U ovome istraživanju dokazano je da radnici koji moraju odlaziti na radno mjesto, odnosno ne mogu svoj posao obavljati od kuće, pokazuju značajno nižu subjektivnu dobrobit od onih koji to ne moraju. Taj nalaz važan je za poslodavce jer ukazuje na potrebu osiguravanja posebne podrške za radnike čija je prisutnost na samom radnom mjestu od presudne važnosti, poput osiguravanja financijske podrške i povećanja bolovanja ili pak savjetovanja za radnike koji pokazuju nižu subjektivnu dobrobit. Nalazi sugeriraju da je potrebno pažnju usmjeriti na pripadnice ženskoga spola, starije te one koji imaju djecu, s obzirom na to da ti sudionici izjavljuju o nižem zadovoljstvu poslom. U ovome je istraživanju ponuđen i dokaz o važnosti sagledavanja osobina ličnosti neuroticizma i ekstraverzije kao relevantnih prediktora subjektivne dobrobiti i zadovoljstva poslom „ključnih“ radnika tijekom pandemije COVID-19. Osim toga, percepcija sigurnosti na radnome mjestu te strah i tjeskoba vezani uz zarazu također imaju značajnu ulogu u zadovoljstvu poslom „ključnih“ radnika, kao i u njihovoj subjektivnoj dobrobiti. Važno je i uočiti povezanost nižega zadovoljstva poslom s percipiranom kvalitetom sna i zdravlja. Izazovi s kojima se suočavaju pojedinci koji rade u tim uvjetima očiti su: mnogo ljudi

morat će naučiti kako raditi u uvjetima koji se značajno razlikuju od prijašnjih. Mnogi poslovi diljem svijeta nestat će ili biti restrukturirani zbog pandemije, a ekonomska, psihosocijalna i zdravstvena cijena svih odluka porast će. Ipak, pandemija će utjecati na neke grupe radnika više nego na druge, i to na temelju dobi, spola, nacionalnosti, osobnosti ili načina obavljanja posla. Ovim istraživanjem pokazano je da je potrebno obratiti pažnju na starije radnike, na one koje zaraza samim virusom može više ugroziti, a također i na osobe ženskoga spola. Također treba uzeti u obzir te istaknuti sve izazove s kojima se suočavaju tijekom izvanredne situacije radnici koji imaju djecu. Poželjno je i obratiti pažnju na one koji pokazuju viši neuroticizam te im osigurati odgovarajuću podršku. Također, radnicima je potrebno osigurati odgovarajuću zaštitu od zaraze, što uključuje dovoljnu količinu zaštitnih sredstava, poput maski, rukavica i dezinfekcijskih sredstava, te organizaciju prostora prema pravilima socijalnoga distanciranja. Buduća istraživanja koja bi zahvatila širu dobnu skupinu ispitanika te ravnomjernu raspodjelu muškaraca i žena u uzorku potrebna su kako bi se osigurala veća statistička snaga za dokazivanje određenih prediktora subjektivne dobrobiti i zadovoljstva poslom "ključnih" radnika. Isto tako, korištenje duljih upitnika s boljom konstruktivnom valjanošću moglo bi pridonijeti većem postotku objašnjene varijance. Iako je u ovome istraživanju pokazano da je važna percepcija radnika o pridržavanju preventivnih mjera na radnome mjestu te o kontaktu sa zaraženim osobama, trebalo bi ispitati i strah od gubitka posla ili financijsku sigurnost. Istraživanja bi se trebala usmjeriti i na poteškoće s kojima se nose radnici roditelji te ispitati rizične čimbenike za razvoj stresa takvih pojedinaca kako bi se osigurala prevencija.

PRILOG

Tablica 1.

Korelacijska tablica svih varijabli korištenih u istraživanju s pripadajućom deskriptivnom statistikom (N = 583).

	M (SD)	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.
1. Zadovoljstvo poslom	41.9 (17.8)	—																
2. Dobrobit	58.5 (15.1)	.29***	—															
3. Spol	1.82 (.38)	-.09*	-.04	—														
4. Dob	37 (9.5)	-.12**	-.07	-.04	—													
5. Stupanj stručne sprema	2.85 (1.01)	.13**	.01	.18***	-.03	—												
6. Broj djece	1.08 (1.03)	-.08*	-.05	-.01	.59***	-.12**	—											
7. Ekstraverzija	13 (1.98)	.04***	.17***	-.04	.02	-.01	.07	—										

8. Savjesnost	15.1 (2.73)	-.01	.04	.07	-.05	0	.02	.12**	—									
9. Neuroticizam	11 (3.09)	-.18***	-.29***	.18***	-.12**	-.06	-.11*	-.33***	-.15***	—								
10. Ugodnost	15.2 (2.73)	-.03	-.06	.2***	.01	.13**	.07	.15***	.11**	-.01	—							
11. Intelekt	14.8 (3.26)	.04	.03	.01	-.09*	.15***	-.08	.22***	0	-.14***	.23***	—						
12. Kvaliteta zdravlja	4.07 (1)	.18***	.28***	.06	-.05	.04	-.06	.13**	-.05	-.29***	-.07	.09*	—					
13. Kvaliteta sna	4.31 (.95)	.24***	.35***	.07	.03	.04	-.07	.14***	.03	-.29***	-.10*	.08	.54***	—				
14. Strah od zaraze na radnome mjestu	2.23 (.42)	-.23***	-.11**	.11**	-.03	.07	-.05	-.02	.05	.13**	.07	.03	-.09*	-.16***	—			
15. Tjeskoba vezana uz prijatnju zaraze	1.9 (.89)	-.21**	-.18***	.18***	.05	.08	-.01	-.11**	.01	.21***	.11**	-.02	-.13**	-.21***	.59***	—		
16. Pridržavanje preventivnih mjera na radnome mjestu	1.68 (.47)	.28***	.13**	-.06	-.02	-.08	-.03	.10*	.05	-.09*	.05	-.02	.09*	.13**	-.24***	-.25***	—	
17. Kontakt sa zaraženim na radnome mjestu	2.54 (.65)	.13**	.08*	-.03	-.09*	.03	-.07	-.05	.06	-.01	.09*	-.06	.06	.02	-.18***	-.12**	.19***	—

Legenda: M – aritmetička sredina, SD – standardna devijacija

Tablica 2.

Rezultati višestruke regresijske analize koristeći sociodemografske varijable, osobine ličnosti, mjere straha i tjeskobe vezanih uz zarazu, percepciju kvalitete sna i zdravlja te mišljenje o pridržavanju mjera na radnome mjestu, kao i kontakt sa zaraženom osobom na radnome mjestu, kao prediktore zadovoljstva poslom (N = 583).

PREDIKTORI	B	SE	β	t	p
Spol	-2.55	1.93	-0.05	-1.32	.19
Dob	-0.3	0.09	-0.16	-3.32***	<.001
Stupanj stručne spreme	2.62	0.72	0.15	3.66***	<.001
Djeca	0.49	0.83	0.03	0.59	.56
Ekstraverzija	-0.17	0.39	-0.02	-0.44	.66
Ugodnost	-0.04	0.28	-0.01	-0.14	.89
Savjesnost	-0.19	0.23	-0.03	-0.85	.39
Neuroticizam	-0.83	0.25	-0.14	-3.30**	.001
Intelekt	0.25	0.22	0.05	1.13	.26
Kvaliteta zdravlja	0.45	0.85	0.23	0.54*	.03
Kvaliteta sna	1.7	0.84	0.10	0.04	.10

Strah od zaraze na radnome mjestu	-5.34	2.13	-0.13	-2.51*	.01
Tjeskoba vezana uz prijetnju zaraze	-0.31	1.04	-0.02	-0.30	.77
Pridržavanje preventivnih mjera na radnome mjestu	7.98	1.57	0.21	5.07***	< .001
Kontakt sa zaraženim na radnome mjestu	1.89	1.10	0.07	1.71	.09
Ukupno model:	R			.44	
	R ²			.2	
	korigirani R ²			.17	
	F			8.75***	
	p			<.001	

Legenda: B – nestandardizirani ponder, β – standardizirani ponder, SE – standardna pogreška, t – rezultat t-testa, p – p-vrijednost, R – koeficijent višestruke korelacije, F – rezultat F-testa, R² – koeficijent višestruke determinacije

LITERATURA

Adams, J. G. i Walls, R. M. (2020). Supporting the Health Care Workforce During the COVID-19 Global Epidemic. *JAMA*, 323(15), 1439-1440. <https://doi.org/10.1001/jama.2020.3972>

Afshar, H., Roohafza, H. R., Keshteli, A. H., Mazaheri, M., Feizi, A. i Adibi, P. (2015). The association of personality traits and coping styles according to stress level. *Journal of Research in Medical Sciences: The Official Journal of Isfahan University of Medical Sciences*, 20(4), 353.

Androsik, A. (2020). Gendered Understanding of Ebola Crisis in Sierra Leone. Lessons for COVID-19. *Population and Economics, ARPHA Platform*, 4(2), 88-95. <https://doi.org/10.3897/popecon.4.e53301>

Brooks, C. i Moser, J. (2020). Surviving or thriving? Enduring COVID-19 as an introvert and extrovert. <https://msutoday.msu.edu/news/2020/surviving-or-thrivingduring-covid-19-as-an-introvert-and-extrovert/>

Brooks, S. K., Webster, R. K., Smith, L. E., Woodland, L., Wessely, S., Greenberg, N. i Rubin, G. J. (2020). The

psychological impact of quarantine and how to reduce it: rapid review of the evidence. *Lancet* (London, England), 395(10227), 912-920. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(20\)30460-8](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)30460-8)

Cao, W., Fang, Z., Hou, G., Han, M., Xu, X., Dong, J. i Zheng, J. (2020). The psychological impact of the COVID-19 epidemic on college students in China. *Psychiatry research*, 287, 112934. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.112934>

Caprara, G.V., Barbaranelli, C., Borgogni, L. i Perugini, M. (1993). The "big five questionnaire": A new questionnaire to assess the five factor model. *Personality and Individual Differences*, 15, 281-288.

Carvalho, L. D. F., Pianowski, G. i Gonçalves, A. P. (2020). Personality differences and COVID-19: are extroversion and conscientiousness personality traits associated with engagement with containment measures?. *Trends in psychiatry and psychotherapy*, 42(2), 179-184. <https://doi.org/10.1590/2237-6089-2020-0029>

- Cellini, N., Canale, N., Mioni, G. i Costa, S. (2020). Changes in sleep pattern, sense of time and digital media use during COVID-19 lockdown in Italy. *Journal of sleep research*, 29(4), e13074. <https://doi.org/10.1111/jsr.13074>
- Colodro-Conde, L., Couvy-Duchesne, B., Zhu, G., Coventry, W. L., Byrne, E. M., Gordon, S., Wright, M. J., Montgomery, G. W., Madden, P., Major Depressive Disorder Working Group of the Psychiatric Genomics Consortium, Ripke, S., Eaves, L. J., Heath, A. C., Wray, N. R., Medland, S. E. i Martin, N. G. (2018). A direct test of the diathesis-stress model for depression. *Molecular psychiatry*, 23(7), 1590-1596. <https://doi.org/10.1038/mp.2017.130>
- Donnellan, M. B., Oswald, F. L., Baird, B. M. i Lucas, R. E. (2006). The mini-IPIP scales: tiny-yet-effective measures of the Big Five factors of personality. *Psychological assessment*, 18(2), 192-203. <https://doi.org/10.1037/1040-3590.18.2.192>
- Ebstrup, J. F., Eplov, L. F., Pisinger, C. i Jørgensen, T. (2011). Association between the Five Factor personality traits and perceived stress: is the effect mediated by general self-efficacy?. *Anxiety, stress, and coping*, 24(4), 407-419. <https://doi.org/10.1080/10615806.2010.540012>
- Flesia, L., Monaro, M., Mazza, C., Fietta, V., Colicino, E., Segatto, B. i Roma, P. (2020). Predicting Perceived Stress Related to the Covid-19 Outbreak through Stable Psychological Traits and Machine Learning Models. *Journal of clinical medicine*, 9(10), 3350. <https://doi.org/10.3390/jcm9103350>
- Garbe, L., Rau, R. i Toppe, T. (2020). Influence of perceived threat of Covid-19 and HEXACO personality traits on toilet paper stockpiling. *PLoS One*, 15(6), Article e0234232. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0234232>
- Heidemeier, H. i Göritz, A. S. (2016). The instrumental role of personality traits: Using mixture structural equation modeling to investigate individual differences in the relationships between the Big Five traits and life satisfaction. *Journal of Happiness Studies*, 17, 2595-2612. <https://dx.doi.org/10.1007/s10902-015-9708-7>
- Polšek D. (2020). Huremović D, editor. *Psychiatry of Pandemics: a Mental Health Response to Infection Outbreak*: Springer International Publishing 2019; 185 pages; ISBN978-3-030-15346-5 (e-book), ISBN978-3-030-15345-8 (softcover). *Croatian Medical Journal*, 61(3), 306. <https://doi.org/10.3325/cmj.2020.61.306>
- Kluge, H.H.P. (2020). Supporting Older People During the COVID-19 Pandemic is Everyone's Business. WHO Regional Office for Europe. <https://www.euro.who.int/en/health-topics/health-emergencies/coronavirus-covid9/news/news/2020/4/supporting-older-people-during-the-covid-19-pandemiciseveryones-business>
- Kniffin, K. M., Narayanan, J., Anseel, F., Antonakis, J., Ashford, S. P., Bakker, A. B., Bamberger, P., Bapuji, H., Bhave, D. P., Choi, V. K., Creary, S. J., Demerouti, E., Flynn, F. J., Gelfand, M. J., Greer, L. L., Johns, G., Kesebir, S., Klein, P. G., Lee, S. Y., ... Vugt, M. V. (2021). COVID-19 and the workplace: Implications, issues, and insights for future research and action. *American Psychologist*, 76(1), 63-77. <https://doi.org/10.1037/amp0000716>
- Kroencke, L., Geukes, K., Utesch, T., Kuper, N. i Back, M. D. (2020). Neuroticism and emotional risk during the COVID-19 pandemic. *Journal of research in personality*, 89, 104038. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2020.104038>
- Lazarus R. S. (1974). Psychological stress and coping in adaptation and illness. *International journal of psychiatry in medicine*, 5(4), 321-333. <https://doi.org/10.2190/T43T-84P3-QDUR-7RTP>
- Lee, R. M., Dean, B. L. i Jung, K.-R. (2008). Social connectedness, extraversion, and subjective well-being: Testing a mediation model. *Personality and Individual Differences*, 45(5), 414-419.
- Liu, C. H. i Doan, S. N. (2020). Psychosocial stress contagion in children and families during the COVID-19 pandemic. *Clinical Pediatrics*, 59(9-10), 853-855. <https://doi.org/10.1177/0009922820927044>
- Liu, N., Zhang, F., Wei, C., Jia, Y., Shang, Z., Sun, L., Wu, L., Sun, Z., Zhou, Y., Wang, Y. i Liu, W. (2020). Prevalence and predictors of PTSD during COVID-19 outbreak in China hardest-hit areas: Gender differences matter. *Psychiatry research*, 287, 112921. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.112921>
- Liu, S., Lithopoulos, A., Zhang, C. Q., Garcia-Barrera, M. A. i Rhodes, R. E. (2021). Personality and perceived stress during COVID-19 pandemic: Testing the mediating role of perceived threat and efficacy. *Personality and individual differences*, 168, 110351. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2020.110351>
- López-Núñez, M. I., Díaz-Morales, J. F. i Aparicio-García, M. E. (2021). Individual differences, personality, social, family and work variables on mental health during COVID-19 outbreak in Spain. *Personality and Individual Differences*, 172. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2020.110562>
- Losada-Baltar, A., Jiménez-Gonzalo, L., Gallego-Alberto, L., Pedrosa-Chaparro, M., Fernandes-Pires, J. i Márquez-González, M. (2021). "We Are Staying at Home." Association of Self-perceptions of Aging, Personal and Family Resources, and Loneliness With Psychological Distress During the Lock-Down Period of COVID-19. *The journals of gerontology. Series B, Psychological sciences and social sciences*, 76(2), e10-e16. <https://doi.org/10.1093/geronb/gbaa048>

- Mak, I. W., Chu, C. M., Pan, P. C., Yiu, M. G. i Chan, V. L. (2009). Long-term psychiatric morbidities among SARS survivors. *General hospital psychiatry*, 31(4), 318-326. <https://doi.org/10.1016/j.genhosppsych.2009.03.001>
- McEwen, B. S. (2017). *Neurobiological and Systemic Effects of Chronic Stress*. *Chronic stress* (Thousand Oaks, Calif.), 1, 1-11. <https://doi.org/10.1177/2470547017692328>
- Park, C. L., Russell, B. S., Fendrich, M., Finkelstein-Fox, L., Hutchison, M. i Becker, J. (2020). Americans' COVID-19 stress, coping, and adherence to CDC guidelines. *Journal of General Internal Medicine*, 1-8. <https://doi.org/10.1007/s11606-020-05898-9>
- Qiu, J., Shen, B., Zhao, M., Wang, Z., Xie, B. i Xu, Y. (2020). A nationwide survey of psychological distress among Chinese people in the COVID-19 epidemic: implications and policy recommendations. *General psychiatry*, 33(2), e100213. <https://doi.org/10.1136/gpsych-2020-100213>
- Roberts, B. W., Kuncel, N. R., Shiner, R., Caspi, A. i Goldberg, L. R. (2007). The Power of Personality: The Comparative Validity of Personality Traits, Socioeconomic Status, and Cognitive Ability for Predicting Important Life Outcomes. *Perspectives on psychological science : a journal of the Association for Psychological Science*, 2(4), 313-345. <https://doi.org/10.1111/j.1745-6916.2007.00047.x>
- Rothan, H. A. i Byrareddy, S. N. (2020). The epidemiology and pathogenesis of coronavirus disease (COVID-19) outbreak. *Journal of autoimmunity*, 109, 102433. <https://doi.org/10.1016/j.jaut.2020.102433>
- Ruiz-Frutos, C., Ortega-Moreno, M., Allande-Cussó, R., Domínguez-Salas, S., Dias, A. i Gómez-Salgado, J. (2021). Health-related factors of psychological distress during the COVID-19 pandemic among non-health workers in Spain. *Safety science*, 133, 104996. <https://doi.org/10.1016/j.ssci.2020.104996>
- Ružojčić, M., Galic, Z., Palanović, A., Kovačić, M. P. i Žnidar, K. (2020). Structuring of Time is Key for Job Performance and Well-being: The Case of Croatians Working from Home During COVID-19 Pandemic. <https://doi.org/10.31234/osf.io/7yxe8>
- Schneider, T. R., Rench, T. A., Lyons, J. B. i Riffle, R. R. (2012). The influence of neuroticism, extraversion and openness on stress responses. *Stress and Health*, 28(2), 102-110.
- Sohrabi, C., Alsafi, Z., O'Neill, N., Khan, M., Kerwan, A., Al-Jabir, A., Iosifidis, C. i Agha, R. (2020). World Health Organization declares global emergency: A review of the 2019 novel coronavirus (COVID-19). *International Journal of Surgery*, 76, 71-76. <https://doi.org/10.1016/j.ijsu.2020.02.034>
- Spector, P. E. (1997). *Job Satisfaction, Application, Assessment, Causes, and Consequences*. ATOB.
- Spector, P. E. (1985). Measurement of human service staff satisfaction: Development of the Job Satisfaction Survey. *American Journal of Community Psychology*, 13(6), 693-713. <https://doi.org/10.1007/bf00929796>
- Tackett, J. L. i Lahey, B. B. (2017). Neuroticism. In T. A. Widiger (Ed.), *The Oxford handbook of the Five Factor Model* (pp. 39-56). Oxford University Press. *The lancet. Psychiatry*, 7(3), 228-229. [https://doi.org/10.1016/S2215-0366\(20\)30046-8](https://doi.org/10.1016/S2215-0366(20)30046-8)
- Topp, C. W., Østergaard, S. D., Søndergaard, S. i Bech, P. (2015). The WHO-5 Well-Being Index: A Systematic Review of the Literature. *Psychotherapy and Psychosomatics*, 84(3), 167-176. <https://doi.org/10.1159/000376585>
- Volk, A. A., Brazil, K. J., Franklin-Luther, P., Dane, A. V. i Vaillancourt, T. (2021). The influence of demographics and personality on COVID-19 coping in young adults. *Personality and individual differences*, 168, 110398. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2020.110398>
- Vollrath, M. (2001). Personality and stress. *Scandinavian Journal of Psychology*, 42(4), 335-347.
- Wang, C. J., Ng, C. Y. i Brook, R. H. (2020). Response to COVID-19 in Taiwan: big data analytics, new technology, and proactive testing. *JAMA*, 323(14), 1341-1342. <https://doi.org/10.1001/jama.2020.3151>
- Wang, C., Pan, R., Wan, X., Tan, Y., Xu, L., Ho, C. S. i Ho, R. C. (2020). Immediate Psychological Responses and Associated Factors during the Initial Stage of the 2019 Coronavirus Disease (COVID-19) Epidemic among the General Population in China. *International journal of environmental research and public health*, 17(5), 1729. <https://doi.org/10.3390/ijerph17051729>
- Wang, Y., Wang, Y., Chen, Y. i Qin, Q. (2020). Unique epidemiological and clinical features of the emerging 2019 novel coronavirus pneumonia (COVID-19) implicate special control measures. *Journal of medical virology*, 92(6), 568-576. <https://doi.org/10.1002/jmv.25748>
- Wilmot, M. P., Wanberg, C. R., Kammeyer-Mueller, J. D. i Ones, D. S. (2019). Extraversion advantages at work: A quantitative review and synthesis of the meta-analytic evidence. *Journal of Applied Psychology*, 104, 1447-1470. <https://dx.doi.org/10.1037/apl0000415>
- World Health Organization (WHO). WHO Director-General's Opening Remarks at the Mission Briefing on COVID-19. WHO Director-General's opening remarks at the mission briefing on COVID-19 - 26 February 2020
- Wu, Z. i McGoogan, J. M. (2020). Characteristics of and Important Lessons From the Coronavirus Disease 2019 (COVID-19) Outbreak in China: Summary of a Report of 72 314 Cases From the Chinese Center for Disease

Control and Prevention. *JAMA*, 323(13), 1239-1242. <https://doi.org/10.1001/jama.2020.2648>

Wu, D., Wu, T., Liu, Q. i Yang, Z. (2020). The SARS-CoV-2 outbreak: What we know. *International journal of infectious diseases : IJID : official publication of the International Society for Infectious Diseases*, 94, 44-48. <https://doi.org/10.1016/j.ijid.2020.03.004>

Xiang, Y. T., Yang, Y., Li, W., Zhang, L., Zhang, Q., Cheung, T. i Ng, C. H. (2020). Timely mental health care for the 2019 novel coronavirus outbreak is urgently needed. *The lancet. Psychiatry*, 7(3), 228-229. [https://doi.org/10.1016/S2215-0366\(20\)30046-8](https://doi.org/10.1016/S2215-0366(20)30046-8)

Zager Kocjan, G., Kavčič, T. i Avsec, A. (2021). Resilience matters: Explaining the association between personality and psychological functioning during the COVID-19 pandemic. *International journal of clinical and health psychology*, 21(1), 100198. <https://doi.org/10.1016/j.ijchp.2020.08.002>

Zhang, J., Wu, W., Zhao, X. i Zhang, W. (2020). Recommended psychological crisis intervention response to the 2019 novel coronavirus pneumonia outbreak in China: a model of West China Hospital. *Precision Clinical Medicine*, 3(1), 3-8. <https://doi.org/10.1093/pcmedi/pbaa006>